

A szövegösszetartó erő: globális és lineáris kohézió

Szövegtani ismeretek

A szöveg

A beszéd legnagyobb egysége, a kommunikáció eszköze. A szöveg mindig teljes, egész üzenetet tartalmaz. A mondat a közlés alapegysége, amely láncszemszerűen illeszkedik a nagyobb egységbe, a bekezdésnyi szövegbe. Különálló (szabad) mondatokból és szorosan egymáshoz kapcsolódó mondatokból, tömbökből épül fel a bekezdés, amely a szöveg mikroszerkezetének legmagasabb egysége. Bekezdésnyi szövegegységek alkotják a teljes szöveget.

A szövegösszetartó erő (kohézió)

A szöveget a mondatok véletlen halmazától az összetartó erő (kohézió) különbözteti meg. Ezt a közlésfolyamatban betöltött azonos szerep, a szöveget alkotó elemek jelentésének szerves összefüggése és a szerkezeti összekapcsoltság biztosítja.

Globális kohézió: a szöveg egészére ható összetartó erő (átfogó, az egészre vonatkozó = globális).

A szöveg jellemző vonása a teljes szövegre kiható szövegösszetartó erő, azaz a globális kohézió. A cím, a témához kapcsolódó kulcsszavak, ezek hálózata és a szöveget átszövő tartalmi-logikai kapcsolatok összetartják a szöveg egészét.

Lineáris kohézió: a szövegegységek láncszerű összekapcsolását jellemzi (lineáris = vonalas, egyenes vonalú).

A szöveg mondatainak linearitását jelentésbeli és nyelvtani kapcsolóelemek teremtik meg.

Jelentésbeli kapcsolóelemek: ismétlések, rokon értelmű szavak, fölrendelt fogalmak, ellentétes fogalmak, téma-réma kapcsolatok.

A **szövegkohézió nyelvtani kapcsolóelemei** azok a nyelvi eszközök, amelyek **nyelvtani szinten** biztosítják a mondatok közötti kapcsolatot, azaz elősegítik, hogy a szöveg **összefüggő és logikus** legyen. Ezek a következők:

1. Névmások

- pl. ő, az, ezt, amely, ilyen, olyan
- Szerepük: visszautalás egy korábban említett elemre.
- *Példa:* „Péter elment a boltba. **Ő** tejet vett.”

2. Névelők (főként határozott névelő)

- pl. a, az
- Ha korábban már említett dologról van szó, akkor határozott névelőt használunk.
- *Példa:* „Láttam **egy** madarat. **A** madár gyönyörű volt.”

3. Kötőszók

- pl. és, de, mert, ezért, azután, azonban, ugyanis, tehát
- Logikai viszonyokat jeleznek a mondatok között.
- *Példa:* „Fáradt voltam, **ezért** hamar lefeküdtem.”

4. Igék igeidői és módjai

- Az igeidők egyeztetése biztosítja az időbeli folyamatosságot.
- *Példa:* „Reggel **felébredtem**, majd **megmosakodtam**.”

5. Egyeztetés (szám, személy, nem, idő)

- Az alany és állítmány nyelvtani összhangja (egyeztetése) biztosítja a mondatok belső nyelvtani kohézióját.
- *Példa:* „A gyerekek **játszanak** az udvaron.” (többes szám)

6. Elhagyás (ellipsis)

- A már ismert elemek elhagyása, ha azok egyértelműek a szövegösszefüggésből.
- *Példa:* „Én elmegyek, te [is]?” – a „is elmégy” rész el van hagyva, de érthető.

Téma – réma: A mondatokat alkotó szavakat, szó szerkezeteket a közlés folyamatban betöltött szerepük szerint két részre oszthatjuk. A már ismert információt hordozó, ismétlődő nyelvi jelek együttese a **téma**, az új információt tartalmazó elemek alkotják a **rémát**. A réma a következő mondatban témává válik, hiszen az előrehaladás a kommunikációs folyamatban csak így biztosítható.